

พลวัตด้านความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระมหาธาตุเจดีย์วัดกลางอุดมเวทย์
ที่มีต่อผลกระทบวิถีชีวิตของประชาชนอำเภอพนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด

A Dynamics of Belief and Rite on Phra Mahathat Chedi of Wat Klang Udomwet
Effects to People's Way of Life in Phanom Phrai District, Roi-Et Province

พระปลัดสุริยา ปภัสสร¹, ไพฑูรย์ สอนมะไฟ², สังเวียน สาผาง³
Phrapaladsuriya Papatsaro¹, Paitun Suonmafai², Sangwian Saphang³
ทำวิจัยเมื่อ พ.ศ. 2562
Email : suriyaton2563@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาความเชื่อและพิธีกรรม 2) เพื่อศึกษารูปแบบพิธีกรรมที่ปฏิบัติต่อพระมหาธาตุเจดีย์วัดกลางอุดมเวทย์ 3) เพื่อศึกษาผลกระทบจากพลวัตด้านความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระมหาธาตุเจดีย์วัดกลางอุดมเวทย์ต่อวิถีชีวิตของประชาชนอำเภอพนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิ และประชาชนทั่วไป จำนวน 215 รูป/คน และประชากรผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก จำนวน 12 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยใช้วิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า 1. ความเชื่อและพิธีกรรม ประชาชนชาวอำเภอพนมไพร มีความเชื่อมั่นและศรัทธาในพระมหาธาตุเจดีย์วัดกลางอุดมเวทย์เป็นอย่างมากและที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือประชาชนส่วนใหญ่ยังเชื่อว่าพระมหาธาตุเจดีย์มีความศักดิ์สิทธิ์ที่จะได้ปกป้องคุ้มครองลูกหลานทุกคน

¹นิสิตพุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

¹Graduate Student, Masters of Arts Program in Buddhist Studies, Program in Buddhist Studies Mahachulalongkornrajavidyalaya University Roi Et Buddhist College, Thailand.

^{2,3}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

^{2,3}Mahachulalongkornrajavidyalaya University Roi Et Buddhist College, Thailand.

*ได้รับบทความ: 29 มีนาคม 2563; แก้ไขบทความ: 21 เมษายน 2563; ตอรับการตีพิมพ์: 24 เมษายน 2563

Received: March 29, 2020; Revised: April 21, 2020; Accepted: April 24, 2020

ให้อยู่เย็นเป็นสุขและแคล้วคลาดปลอดภัยจากภัยอันตรายทั้งปวงได้ สำหรับพิธีกรรมเกี่ยวกับการบูชาพระธาตุ คือ การบวงสรวงจุดบั้งไฟถวาย พิธีกรรมดังกล่าวเมื่อได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาจนกลายเป็นประเพณีที่จะต้องปฏิบัติเป็นประจำทุกปี 2. รูปแบบพิธีกรรมที่ปฏิบัติต่อพระมหาธาตุเจดีย์วัดกลางอุดมเวทย์ ประชาชนอำเภอพนมไพรส่วนใหญ่ ยังคงปฏิบัติกิจกรรมตามความเชื่อที่มีอยู่เหมือนเดิม ไม่ว่าจะเป็นการให้ทาน การไหว้พระ/สมათานศีล การอุทิศส่วนบุญ/ส่วนกุศล การทำวัตร/สวดมนต์ การเจริญจิตภาวนา การเวียนเทียน และการรับประพรมน้ำพระพุทธมนต์ เพื่อให้ได้รับความสุข สดชื่นทั้งกายและใจ 3. ผลกระทบจากพลวัตด้านความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระมหาธาตุเจดีย์วัดกลางอุดมเวทย์ ต่อวิถีชีวิตของประชาชน ประชากรที่เป็นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ให้ทัศนะค่อนข้างจะตรงกันว่าในชุมชนมีการผลิต จำหน่าย ซื้อมาขาย แลกเปลี่ยน มีทุนหมุนเวียนในชุมชน, มีการประกอบธุรกิจใหม่ๆ เกิดขึ้นจริง มีนักแสดงบุญ นักท่องเที่ยว มีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มีปัญหาสังคมตามมาจริง มีสิ่งปลูกสร้างเพิ่มขึ้น ปัญหาขยะและสิ่งแวดล้อม ขาดความเอื้อเฟื้อเกื้อกูล ขาดความสามัคคี มีความเห็นแก่ตัว มีการเอารัดเอาเปรียบ คุณค่าทางจิตใจของคนในชุมชน ส่วนใหญ่จะมุ่งไปที่การสร้างรายได้และผลประโยชน์ ศูนย์รวมทางจิตใจประชาชนคือพระมหาธาตุเจดีย์วัดกลางอุดมเวทย์ซึ่งสะท้อนมุมมองที่ประชาชนเคยปฏิบัติมาจากอดีตถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ : 1. ความเชื่อ 2. พิธีกรรม 3. ผลกระทบ

ABSTRACT

The objectives of the research article were 1) to study the beliefs and rituals, 2) to study the rituals model that treat to Phramahathat Chedi Wat Klang Udomves, 3) to study the dynamics of beliefs and rituals about Phramahathat Chedi Wat Klang Udomves towards to the affected lives of people in Pranom Prai district, Roi-Et Province. Documentary research and field study using in-depth interview were used for research design. The target groups monks, leaders, experts and people of the general public, and there were totally 215 people, and the population of the in - depth interviewees was 12 samples/people. The research instrument was an interview form. Data from the interviews were analyzed by descriptive method.

The research results were as follows: 1. The aspect of beliefs and rituals about Phramahathat Chedi Wat Klang Udomves, in Pranom Prai district, Roi-Et Province, results showed that Pranom Prai district have confidence and faith in Phramahathat Chedi Wat Klang Udomves. It is very important that most people believed in Phramahathat

Chedi Wat Klang Udomves is sacred to protect children all the peace and escape from danger at all. The ritual for the worship of relics is a sacrificial offering to the fireballs. The ritual has been practiced until it became a tradition to be observed annually. 2. Model of ritual practices at Phramahathat Chedi Wat Klang Udomves, in Pranom Prai district, Roi-Et Province showed that the majority of Pranom Prai people continue to practice faith-based activities whether to give in order to release greedy from the objects, to pray and accept the precepts for training the body, speech and mind in good faith to dedicate the merit. They were also happy to share the Dharma and the sanctuary, to pray for yourself, and pray for spiritual growth to purify the mind, bright, calm (worship), a candlelit procession to worship with flowers, incense, scented candles (stimulus worship) mental prayer/gold and wish for the success including sprinkling of holy water in order to be happy revitalize both body and mind. 3. The impact of the dynamics of beliefs and rituals about Phramahathat Chedi Wat Klang Udomves towards to the lifestyles of people in PranomPrair district, Roi-Et Province showed that the majority of population have the same opinion about the production, distribution, trade flows in the community, the business has more actual, having pilgrims and tourists that has changed dramatically. Social issues have come true with buildings rising, waste and environmental problems, lack of courtesy complementary, lack of harmonious and are selfish and exploitation. In addition, there were the mental value of the community that most are aimed at generating revenue and benefits. For the center of people's minds in the community is Phramahathat Chedi Wat Klang Udomves, it has reflected the view of usual practice from the past to the present.

Keywords : 1. Belief 2. Rite 3. Effect

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

พุทธศาสนิกชนในประเทศไทยมีความผูกพันกับองค์พระธาตุ ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางสังคม และวัฒนธรรมองค์พระธาตุเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนทุกภูมิภาคในประเทศไทย ถือว่าและเป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธรูป องค์พระธาตุเป็นศิลปกรรมที่เกิดขึ้นก่อนการสร้างพระพุทธรูปในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีพระธาตุเจดีย์ที่สำคัญหลายแห่ง พระธาตุในเขตภาคอีสานโดยมากแล้วได้รับ

อิทธิพลมาจากศิลปะของอาณาจักรล้านช้างเพราะว่าดินแดนภาคอีสานหรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยบางส่วนก็เคยอยู่ภายใต้อิทธิพลของล้านช้างมาก่อน ถึงแม้ว่าในปัจจุบันจะมีการบูรณะซ่อมแซมใหม่แต่ก็ยังพอมองเค้าโครงเดิมปรากฏอยู่ เช่น พระธาตุพนม พระธาตุศรีสองรัก และพระธาตุขามแก่น เป็นต้น

ประวัติความเป็นมาของการสร้างพระมหาธาตุวัดกลางอุดมเวทย์อาจกล่าวได้ว่าเป็นวัดที่เก่าแก่มากวัดหนึ่งในประวัติศาสตร์การสร้างวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ปรากฏให้เห็นได้ในปัจจุบัน อาทิ ปูนียสถาน ปูนียวัตถุ ตลอดจนโบราณวัตถุอยู่ในวัดมากมายที่สำคัญเป็นที่เคารพนับถือกันมาแต่โบราณกาลคงจะได้แก่ พระมหาธาตุซึ่งเป็นเจดีย์ที่มีอายุเก่าแก่ นับพันปีซึ่งตามตำนานเล่าต่อกันมาว่า “...ครั้งหนึ่งพระมหากัสสปะอริยเจ้า เถระองค์สำคัญของพุทธศาสนาได้อัญเชิญพระอัฐธาตุของพระพุทธเจ้า (กระดูกหน้าอก) มาประดิษฐานไว้ที่ภูกัฬาร้า (คาดว่าคงเป็นที่ตั้งของพระธาตุพนมในปัจจุบัน) พระสงฆ์เถระองค์สำคัญของเมืองอินทปฏทานครและเมืองแสนล้านช้าง (อำเภอพนมไพรปัจจุบัน) ได้ทราบข่าวจึงได้พากันเดินทางไปที่ภูกัฬาร้าเพื่อขอแบ่งพระอัฐธาตุชิ้นนั้นและได้นำมาประดิษฐานไว้ในดินแดนของตนเพื่อเป็นหลักของพระพุทธศาสนา ต่อมาชาวเมืองแสนล้านช้างได้ก่อสร้างเจดีย์ขึ้นและอัญเชิญพระสารีริกธาตุบรรจุไว้ในพระเจดีย์ ซึ่งเจดีย์องค์นั้นก็คือพระมหาธาตุวัดกลางอุดมเวทย์ในปัจจุบันนี้...” (กฤติยาภรณ์ นามมณี, 2559 : ออนไลน์)

นับว่าเป็นที่น่ายินดีของชาวอำเภอพนมไพรและอำเภอใกล้เคียงที่มีองค์พระมหาธาตุไว้เป็นสัญลักษณ์แทนองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นที่ยึดเหนี่ยวรวมใจของพุทธศาสนิกชนทั้งหลายตลอดจนมาถึงทุกวันนี้ เพื่อเป็นการระลึกถึงพระพุทธรูปองค์พระมหาธาตุในแต่ละปีทางวัดกลางอุดมเวทย์และชาวอำเภอพนมไพรได้พากันจัดงานเพื่อสมโภชปีละ 2-3 ครั้ง ได้แก่ ในวันเพ็ญเดือน 3 ทางวัดและชาวอำเภอพนมไพรได้จัดงานเทศกาลบุญเดือน 3 เพื่อเฉลิมฉลององค์พระมหาธาตุ และในวันเพ็ญเดือน 7 ชาวอำเภอพนมไพรได้ร่วมกันจัดงานบุญบั้งไฟขึ้นเพื่อเป็นการสักการบูชาองค์พระมหาธาตุ และถือว่าเป็นประเพณีจัดสืบทอดติดต่อกันมาตั้งแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน เมื่อถึงงานสักการะพระมหาธาตุวัดกลาง ชาวอำเภอพนมไพร อำเภอใกล้เคียง แม้แต่ผู้ที่จากบ้านไปทำงานในต่างแดนที่ไกลๆ ต่างก็มีอุตสาหะที่จะต้องเดินทางกลับมาเพื่อสักการะพระมหาธาตุเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัวเป็นประจำสม่ำเสมอได้ขาด เกี่ยวกับความน่าอัศจรรย์ หรือความศักดิ์สิทธิ์ของพระมหาธาตุวัดกลางอุดมเวทย์นั้นได้ปรากฏเป็นที่ประจักษ์ให้ชาวอำเภอพนมไพรและอำเภอใกล้เคียงได้เห็นมาโดยตลอดไม่ว่าจะเป็นมาแต่ในอดีตหรือปัจจุบันชาวอำเภอพนมไพรมีความเชื่อมั่นและศรัทธาว่าพระมหาธาตุมีความศักดิ์สิทธิ์ที่จะได้ปกป้องคุ้มครองลูกหลานทุกคนให้อยู่เย็นเป็นสุขและแคล้วคลาดปลอดภัยจากภัยอันตรายทั้งปวงได้

จะเห็นได้ว่าประชาชนชาวอำเภอพนมไพร มีความเชื่อมั่นและศรัทธาในพระมหาธาตุวัดกลางอุดมเวทย์เป็นอย่างมากและที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือประชาชนส่วนใหญ่ยังเชื่อว่าพระมหาธาตุ

เจดียมีความศักดิ์สิทธิ์ที่จะได้ปกป้องคุ้มครองลูกหลานทุกคนให้อยู่เย็นเป็นสุขและแคล้วคลาดปลอดภัยจากภัยอันตรายทั้งปวงได้ สำหรับพิธีกรรมเกี่ยวกับการบูชาพระธาตุ คือ การบวงสรวงจุดบั้งไฟถวาย เป็นต้น พิธีกรรมดังกล่าวเมื่อได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาจนกลายเป็นประเพณีที่จะต้องปฏิบัติเป็นประจำทุกปีแต่ในปัจจุบันอาจจะมีพลวัตทางพิธีกรรม หรือรูปแบบและวิธีการปฏิบัติที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัยจากการสักการบูชาที่เคยถือปฏิบัติกันมาตามคตินิยมความเชื่อและความศรัทธา กลายเปลี่ยนมาเป็นการประกวดแข่งขันกันโดยมีเงินรางวัลเป็นตัวล่อในที่สุด (พระปลัดวิทย์ สิริภุโท (เที่ยงธรรม), 2553 : ข)

จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อพระมหาธาตุเบื้องต้น พบว่า ยังไม่มีการศึกษาพลวัตทางพิธีกรรมตามความเชื่อ ประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับการสร้างพระมหาธาตุเจดีย์วัดกลางอุดมเวทย์ ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาเรื่องดังกล่าวให้ลงลึกไปในขั้นตอนและระเบียบวิธีการปฏิบัติและนำเสนอองค์ความรู้ที่เป็นพลวัตทางพิธีกรรมตามความเชื่อของชาวอำเภอนมไพรที่มีต่อพระมหาธาตุเจดีย์ วัดกลางอุดมเวทย์ อำเภอนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ให้เป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ควรค่าแก่การศึกษาและเป็นแหล่งสืบค้นข้อมูลสารสนเทศด้านการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม จารีต ประเพณี และวิถีประชาาร่วมกับการท่องเที่ยวและกีฬา พัฒนาชุมชน และองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ดสืบต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระมหาธาตุเจดีย์วัดกลางอุดมเวทย์ อำเภอนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด
- 2.2 เพื่อศึกษารูปแบบด้านพิธีกรรมที่ปฏิบัติต่อพระมหาธาตุเจดีย์วัดกลางอุดมเวทย์ อำเภอนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด
- 2.3 เพื่อศึกษาผลกระทบจากพลวัตด้านความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระมหาธาตุเจดีย์วัดกลางอุดมเวทย์ ต่อวิถีชีวิตของประชาชนอำเภอนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด

3. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

- 3.1 ทำให้ทราบถึงความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระมหาธาตุเจดีย์วัดกลางอุดมเวทย์ อำเภอนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด
- 3.2 ทำให้ทราบรูปแบบด้านพิธีกรรมที่ปฏิบัติต่อพระมหาธาตุเจดีย์วัดกลางอุดมเวทย์ อำเภอนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด
- 3.3 ทำให้ทราบถึงผลกระทบจากพลวัตด้านความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระมหาธาตุเจดีย์วัดกลางอุดมเวทย์ ต่อวิถีชีวิตของประชาชนอำเภอนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative Research) ผู้วิจัยได้แบ่งการวิจัยออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ การวิจัยเอกสาร(Documentary research) จำแนกฐานข้อมูลออกเป็น 2 ระดับ คือ 1)ข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 โดยมุ่งศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อในทางพระพุทธศาสนา 2)เอกสารทุติยภูมิ ได้แก่ ศึกษาเอกสารวิชาการ ตำรา อินเทอร์เน็ต และงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศเพื่อนำองค์ความรู้มาสนับสนุนประเด็นในการวิจัย โดยข้อมูลส่วนหนึ่งนำไปใช้ประกอบในโครงร่างวิทยานิพนธ์ และข้อมูลอีกส่วนหนึ่งนำไปใช้ประกอบเนื้อหาบทที่ 2 ในประเด็นที่เกี่ยวกับพลวัตทางพิธีกรรมและความเชื่อ แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องโดยนำเฉพาะข้อมูลที่น่าเชื่อถือมาใช้ในการวิจัยทำให้ได้แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัย โดยอาศัยแหล่งข้อมูลจากหอสมุดกลางของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และแหล่งข้อมูลอื่นๆ เช่น ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต, หนังสือพิมพ์, งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น และการวิจัยภาคสนาม(Field study) เก็บข้อมูลภาคสนามกลุ่มตัวอย่างพื้นที่อำเภอพนมไพร โดยใช้เครื่องมือวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มเป้าหมายออกเป็น 4 กลุ่ม จำแนกเป็น พระสงฆ์ จำนวน 2 รูป ผู้นำชุมชน จำนวน 10 คน ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน และประชาชน จำนวน 200 คน รวมประชากร/กลุ่มเป้าหมายทั้งสิ้น จำนวน 215 รูป/คน ประชากรผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก คือ กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 12 รูป/คน จำแนกเป็น พระสงฆ์ 1 รูปผู้นำชุมชน จำนวน 5 คน ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 1 คน และประชาชน จำนวน 5 คน ซึ่งได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบง่าย (Random sampling) การวิเคราะห์ข้อมูลนำข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนามมาตรวจสอบหาความเที่ยงตรงของข้อมูล จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์ วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการจำแนก จัดประเภทข้อมูล การวิเคราะห์เนื้อหา(Content Analysis) และการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic Induction) และนำเสนอเป็นความเรียง และสังเคราะห์เนื้อหาจากนั้นจึงอธิบายความให้เห็นข้อเท็จจริงเพื่อตอบโจทย์เนื้อหาตามวัตถุประสงค์เกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระมหาธาตุเจดีย์วัดกลางอุดมเวทย์ รูปแบบด้านพิธีกรรมที่ปฏิบัติต่อพระมหาธาตุเจดีย์วัดกลางอุดมเวทย์และผลกระทบจากพลวัตด้านความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระมหาธาตุเจดีย์วัดกลางอุดมเวทย์ ต่อวิถีชีวิตของประชาชนอำเภอพนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด

5. ผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง พลวัตด้านความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระมหาธาตุเจดีย์วัดกลางอุดมเวทย์ที่มีต่อผลกระทบวิถีชีวิตของประชาชนอำเภอนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

5.1 ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระมหาธาตุเจดีย์วัดกลางอุดมเวทย์ อำเภอนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการศึกษา พบว่า ประชาชนชาวอำเภอนมไพร มีความเชื่อมั่นและศรัทธาในพระมหาธาตุเจดีย์วัดกลางอุดมเวทย์เป็นอย่างมากและที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือประชาชนส่วนใหญ่ยังเชื่อว่าพระมหาธาตุเจดีย์มีความศักดิ์สิทธิ์ที่จะได้ปกป้องคุ้มครองลูกหลานทุกคนให้อยู่เย็นเป็นสุขและแคล้วคลาดปลอดภัยจากภัยอันตรายทั้งปวงได้ สำหรับพิธีกรรมเกี่ยวกับการบูชาพระธาตุ คือ การบวงสรวงจุดบั้งไฟถวาย เป็นต้น พิธีกรรมดังกล่าวเมื่อได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาจนกลายเป็นประเพณีที่จะต้องปฏิบัติเป็นประจำทุกปี

5.2 รูปแบบด้านพิธีกรรมที่ปฏิบัติต่อพระมหาธาตุเจดีย์วัดกลางอุดมเวทย์ อำเภอนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ชาวอำเภอนมไพรส่วนใหญ่ ยังคงปฏิบัติกิจกรรมตามความเชื่อที่มีอยู่เดิม ไม่ว่าจะเป็นการถวายทาน เพื่อสละความความตระหนี่ที่เป็นวัตถุล้างของ การไหว้พระ/สมาทานศีล เพื่ออบรมกาย วาจา ใจให้สุจริต การอุทิศส่วนบุญ/ส่วนกุศล เพื่อแบ่งปันความสุขที่เป็นธรรมทานและอภัยทาน การทำวัตร/สวดมนต์ เพื่อสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย การเจริญจิตภาวนา เพื่อขัดเกลาจิตใจให้สะอาด สว่าง สงบ (ปฏิบัติบูชา) การเวียนเทียน เพื่อบูชาด้วยดอกไม้ รูป เทียน ของหอม (อามิสบูชา) การอธิษฐานจิต/ปิดทอง เพื่อขอพรให้ได้ตั้งใจปรารถนา และการประพรมน้ำพระพุทธรูป เพื่อให้เกิดความสุข สดชื่นทั้งกายและใจ

5.3 ผลกระทบจากพลวัตด้านความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระมหาธาตุเจดีย์วัดกลางอุดมเวทย์ ต่อวิถีชีวิตของประชาชนอำเภอนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการศึกษา พบว่า ประชากรที่เป็นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ให้ทัศนะค่อนข้างจะตรงกันว่า ในชุมชนมีการผลิต จำหน่าย ซื้อมา แลกเปลี่ยน มีทุนหมุนเวียนในชุมชน มีธุรกิจใหม่ๆ เกิดขึ้นจริง มีนักแสวงบุญ นักท่องเที่ยว มีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มีปัญหาสังคมตามมา มีสิ่งปลูกสร้างเพิ่มขึ้น ปัญหาขยะและสิ่งแวดล้อม ขาดความเอื้อเฟื้อเกื้อกูล ขาดความสามัคคี เห็นแก่ตัว เอาเปรียบ ขาดความตั้งใจมุ่งไปที่เงินตรา รายได้ ผลประโยชน์ แต่สิ่งยังทรงคุณค่าทางจิตใจก็ยังเป็นพระมหาธาตุเจดีย์วัดกลางอุดมเวทย์อยู่เหมือนที่เคยปฏิบัติมาจากอดีตถึงปัจจุบัน

6. อภิปรายผลการวิจัย

6.1 ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระมหาธาตุเจดีย์วัดกลางอุดมเวทย์ อำเภอนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด ความเชื่อและพิธีกรรมที่เป็นพลวัต บางครั้งอาจไม่สมเหตุสมผล แต่ด้วยเหตุที่ในยุคหนึ่งคนที่เขาเชื่ออย่างมั่นคงและสมหวังในชีวิตและ ปฏิบัติต่อความเชื่อนั้นๆ ทำให้ชีวิตเขา

เปลี่ยนแปลงไป จากเดิม(ในทางที่ดีมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจของเขา) ผู้คนเหล่านั้นจึงยังคงปฏิบัติต่อเนื่องมาจนถึงทุกวันนี้คือการจุดธูปบูชาพระมหาธาตุเจดีย์วัดกลางอุดมเวทย์ ความเชื่อที่ปฏิบัติกันมานั้นนานจึงเป็นความเชื่อที่ฝังใจในวิถีชีวิตของชาวอำเภอพนมไพรไปโดยปริยาย เพราะเขาเชื่อดี และเชื่อว่าประสบสำเร็จในชีวิตได้จริง แต่ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา สอนให้เชื่อโดยให้มีปัญญา ไม่ได้สอนให้เชื่ออย่างงมงาย ซึ่งสอดคล้องกับ เสถียรโกเศศ (2515 : 11) ที่กล่าวว่า ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทยมีลักษณะซ้อนทับกันอยู่ คนไทยส่วนใหญ่นับถือศาสนาต่างๆ ซ้อนอย่างรูปเจดีย์ คือนับถือผีสงเวทดาเป็นพื้นฐานถัดขึ้นไปนับถือไสยศาสตร์ซึ่งมีอยู่ในศาสนาพราหมณ์และศาสนาฮินดู แล้วจึงนับถือพุทธศาสนา เป็นดั่งชั้นยอดของเจดีย์ความเชื่อทั้ง 3 คตินี้นับถือคละเคล้ากันไป จะถืออย่างไหนมากหรือน้อยกว่ากัน ก็สุดแล้วแต่ชาติชั้นและการศึกษาของคนในหมู่ซึ่งมีไม่เท่าเทียมกัน ใครจะถือหนักไปทางไหน ถ้าไม่เป็นเครื่องเบียดเบียนหรือเดือดร้อนเสียหายแก่ตนหรือคนอื่นก็ถือไป ไม่มีใครว่าอะไร และสอดคล้องกับแนวคิดของ เสรี พงศ์พิศ (2533 : 314) ที่กล่าวว่า ความเชื่อนั้นถือเป็นบ่อเกิดของพลังชีวิตที่สำคัญที่สุดของคนโบราณความเชื่อเป็นบ่อเกิดของ“ความรู้” ที่สัมพันธ์กับชีวิตและจรโลงชีวิตให้อยู่ในกฎเกณฑ์ของธรรมชาติซึ่งกฎเกณฑ์นั้นก็คือความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งของคนกับทุกสิ่งทุกอย่างรอบตัว สิ่งเหล่านี้มีทั้งเป็นรูปธรรมและนามธรรม มีส่วนที่เห็น รู้สึก สัมผัสได้ด้วยหู ตา จมูก ลิ้น และมีส่วนที่สัมผัสได้ด้วยญาณที่ลึกลับลงไปจากโสตประสาทอื่น ความรู้ของคนโบราณมี 2 ลักษณะ ลักษณะแรก คือ รู้จากการสัมผัสและการคิดไตร่ตรอง ความรู้ชนิดนี้ไม่ต้องการความเชื่อ เช่น เห็นคนเดินมากก็รู้ว่าเป็นคน คนนั้นกล่าวทักทายก็รู้ว่าเป็นคนนั้น ไม่เคยไปอังกฤษก็รู้ว่ามีประเทศอังกฤษ ความรู้เช่นนี้จึงไม่ต่างไปจากสิ่งที่ศาสตร์สมัยใหม่กล่าวถึง แต่ความรู้ลักษณะที่สองนั้นมาจากความเชื่อเป็นสำคัญ เชื่อเพราะ “รู้สึก” แตกต่างไปจากการสัมผัสอื่นๆ ในลักษณะ“ปกติ” เชื่อเพราะมีอะไรบางอย่างที่มากกว่านั้น และอะไรที่มากกว่านั้นเคยแสดงให้เห็นปรากฏในภาวะปกติแล้วอย่างน้อยก็เท่าที่เล่าลือหรือบอกกล่าวสั่งสอนกันมา และความเชื่อที่เป็นพลวัตในงานวิทยานิพนธ์นี้ก็สอดคล้องกับวิถีชีวิตที่เป็นจริงในปัจจุบันของชาวอำเภอพนมไพร ดังที่ เรณู อรรถาเมศร์ (2533 : 148) ได้แบ่งความเชื่อออกเป็น 2 ระดับ คือ (1)ระดับความเชื่อพื้นบ้าน และ (2)ระดับความเชื่อในศาสนา โดยในส่วนในระดับความเชื่อพื้นบ้านนั้นมีการผสมผสานกัน 2 กระแส ได้แก่ ความเชื่อเรื่องจิตวิญญาณของธรรมชาติ โดยเข้าใจว่าทุกสิ่งทุกอย่างในธรรมชาติมีจิตวิญญาณ หรือมีผู้บังการอยู่เบื้องหลังธรรมชาติ จึงปฏิบัติต่อธรรมชาติเสมือนว่าธรรมชาติมีชีวิต คือมีการบูชาอ่อนน้อม ขอบคุณ และความเชื่อเรื่องผีวิญญาณ ซึ่งมีหลายประเภท ได้แก่ ความเชื่อในผีสายตระกูลคือ ผีบรรพบุรุษ ผีปู่ตา ผีปู่ย่า และความเชื่อต่อผีอารักษ์เป็นลำดับแห่งความศรัทธาในลัทธิศาสนาที่ยิ่งใหญ่อันหนึ่งสำหรับระดับความเชื่อในศาสนานั้นถูกอธิบายว่าเป็นความเชื่อที่มีเหตุผลมากกว่าความเชื่อพื้นบ้านตามแนววิทยาศาสตร์ ซึ่งศาสนาที่คนไทยส่วนใหญ่นับถือก็ได้แก่ ศาสนาพุทธ แต่บางกรณีก็สอดคล้องกับ เกรียงไกร ผาสุตตะ (2551 : ข) ที่กล่าวว่า การเชื่นสรวงบูชา จะทำให้พบกับความสุขความเจริญ

ตลอดไป นอกจากนี้เมื่อมนุษย์ในโลกเกิดเจ็บป่วยไม่สบาย จักต้องมีการประกอบพิธีกรรมขึ้นมาเพื่อเหนี่ยวนำให้ภูษาแณและผีต่างๆ ลงมาช่วยบำบัดรักษาโรคภัยไข้เจ็บที่มนุษย์กำลังประสบอยู่ สำหรับประชาชนชาวอำเภอพนมไพร มีความเชื่อมั่นและศรัทธาในพระมหาธาตุเจดีย์วัดกลางอุดมเวทย์เป็นอย่างมากและที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือประชาชนส่วนใหญ่ยังเชื่อว่าพระมหาธาตุเจดีย์มีความศักดิ์สิทธิ์ที่จะได้ปกป้องคุ้มครองลูกหลานทุกคนให้อยู่เย็นเป็นสุขและแคล้วคลาดปลอดภัยจากภัยอันตรายทั้งปวงได้ สำหรับพิธีกรรมเกี่ยวกับการบูชาพระธาตุ คือ การบวงสรวงจุดบั้งไฟถวาย เป็นต้น พิธีกรรมดังกล่าวเมื่อได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาจนกลายเป็นประเพณีที่จะต้องปฏิบัติเป็นประจำทุกปีแต่ในปัจจุบันอาจจะมีพลวัตทางพิธีกรรม หรือรูปแบบและวิธีการปฏิบัติที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัยจากการสักการะบูชาที่เคยถือปฏิบัติกันมาตามคตินิยมความเชื่อและความศรัทธา กลายเปลี่ยนมาเป็นการประกวดแข่งขันกันโดยมีเงินรางวัลเป็นตัวล่อในที่สุด

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

7.1.1 วัดกลางอุดมเวทย์ เป็นวัดที่มีปูชนียสถาน ปูชนียวัตถุ และโบราณวัตถุมากมาย อีกทั้งยังเป็นวัดที่มีประวัติความเป็นมาที่เก่าแก่ควรค่าแก่การศึกษาและเป็นแหล่งสืบค้นข้อมูลสารสนเทศด้านการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม จารีตประเพณี และวิถีประชาร่วมกับการท่องเที่ยวและกีฬา พัฒนาชุมชน และองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด นโยบายในการบริหารจัดการจึงเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ ประชาชน หน่วยงานราชการและภาคเอกชนทุกฝ่าย ต้องให้ความสนใจ และช่วยกันดูแล บำรุงรักษาไว้เพื่อเป็นมรดกทางวัฒนธรรมแก่อนุชนรุ่นหลังสืบต่อไป

7.2 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ

7.2.1 จากคำขวัญอำเภอพนมไพรที่ว่า “เล่าขานตำนานเมือง เมืองแสนล้านช้าง ดันยางใหญ่สระขี้ลิง พระธาตุมิ่งขวัญรวมใจ บุญบั้งไฟเพ็ญเดือนเจ็ด รสเด็ดข้าวปุ้นขาว หาดทรายขาวมาก ปลาซี ผ้ามัดหมี่ไหมลือนาม” จากคำขวัญดังกล่าว ทำให้มองเห็นภาพรวมของประชาชนชาวอำเภอพนมไพรได้อย่างชัดเจนว่าแนวทางปฏิบัติมีความชัดเจนมากในทุกๆ ด้านที่ปรากฏตามบริบทของพื้นที่ได้อย่างลงตัว

7.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

7.3.1 ควรศึกษาเปรียบเทียบพลวัตด้านความเชื่อและพิธีกรรมที่พุทธศาสนิกชนทั่วไปปฏิบัติต่อพระมหาธาตุเจดีย์ให้เข้าใจอย่างลึกซึ้งซึ่งว่ามีแนวทางในการปฏิบัติเหมือนและแตกต่างกันอย่างไร

7.3.2 ควรศึกษาความหมายที่ถูกซ่อนไว้ในพระมหาธาตุ/พระบรมธาตุว่าแท้ที่จริงความเชื่อและพิธีกรรมที่ปฏิบัติกันอยู่ในปัจจุบันพุทธศาสนิกชนจะปฏิบัติได้ถูกต้องตามหลักการทางพระพุทธศาสนาอย่างไร

7.3.3 ควรศึกษาถึงความสำคัญที่แท้จริงของหลักความเชื่อและพิธีกรรมเพื่อไม่ให้ชาวพุทธเกิดความงมงายโดยอาศัยหลักความเชื่อที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นหลัก

8. เอกสารอ้างอิง

กฤติยาภรณ์ นามณี. (2559). ประวัติความเป็นมาของวัดมหาธาตุยุวธรมวาศวามหาธาตุ อําเภอนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด. สืบค้นเมื่อ 20 กรกฎาคม 2562. จาก <https://www.gotoknow.org/posts/608891>

เกรียงไกร ผาสุตะ. (2551). แนวคิดเชิงปรัชญาในพิธีกรรมลําทรง ในเขตอําเภอมัญจาคีรีและอําเภอพระยืน จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2532). พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระปลัดวิทย์ สิริภโท(เที่ยงธรรม). (2553). ศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาพระธาตุของชาวพุทธ: กรณีศึกษาพระธาตุลําหนองของประชาชนจังหวัดหนองคาย. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พุทธทาสภิกขุ. (2533). ใจความสำคัญแห่งคัมภีร์มุนษย. กรุงเทพมหานคร : หจก.ภาพพิมพ์.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

เรณู อรรถาเมศร์. (2533). คติชนวิทยา. เชียงใหม่ : คณะวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่.

เสฐียรโกเศศ. (2515). เรื่องวัฒนธรรม. พระนคร : บรรณาการ.

เสรี พงศ์พิศ. (2533). ไสยศาสตร์ในสังคมไทย ในเอกสารการสอนชุดวิชา ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช.

9. คำขอบคุณ

การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีเพราะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จาก พระครูสุตวรธรรมกิจ, ดร. ดร.ไพฑูรย์ สอนมะไฟ ดร.สังเวียน สาผาง ดร.สุกานดา จันทวารีย์ ดร.เสรี สวัสดิ์เอื้อ ที่ให้ความช่วยเหลือแนะนำและให้คำปรึกษาเป็นอย่างดีในการทำวิจัยครั้งนี้ รวมทั้งเจ้าหน้าที่บรรณารักษ์ห้องสมุด

และทุกท่านที่คอยให้การช่วยเหลือในทุกๆ ด้าน ตลอดถึงกัลยาณมิตรระดับปริญญาโททุกรูป/คน ที่คอยให้คำแนะนำและให้กำลังใจงานวิจัยเล่มนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี ขอกราบขอบพระคุณผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการผลักดัน สนับสนุน และเป็นกำลังใจ ขอภัยที่ไม่ได้ระบุนาม แต่อย่างไรก็ตามขอให้ทุกท่านเข้าใจว่าความสำเร็จนี้ เกิดขึ้นได้เพราะท่านคนหนึ่งที่ได้เป็นผู้ร่วมสร้างสรรค์ในการทำงานวิจัยนี้

ขอมอบความดีและประโยชน์ของงานวิจัยฉบับนี้ น้อมบูชาพระรัตนตรัย ขออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลบูชาบิดามารดา ครูอาจารย์ พระอุปัชฌาย์ ตลอดถึงผู้มีอุปการคุณทุกท่าน